

Nytt liv i Sverige?

En introduktion för gode män till ensamkommande barn av Svenska Röda Korset och Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare

Svenska Röda Korset, huvudkontoret
Besöksadress: Hornsgatan 54
Postadress: Box 17563, 118 91 Stockholm
Telefon: 08-452 46 00
E-post: info@redcross.se
Hemsida: www.redcross.se

Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare
Besöksadress: Frejgatan 75
Postadress: 113 26 Stockholm
Telefon: 08-556 068 30
E-post: info@rfs.se
Hemsida: www.rfs.se

ISBN 978-91-977519-4-0
Omslagsfoto: Peter Rudin
Redaktör och layout: Karin Engberg, RFS
Grafisk formidé: Qi-Media AB
Skribenter: Alka Khanna, SRK Region Syd
och Isabelle Westerlund, RFS
Tryck: Katarina Tryck AB, Stockholm 2012

Innehåll

Trygg start i okänt land.....	3
Stärkt stöd till gode män	4
Med uppdrag att företräda	5
Sverige bra på att ge ungdomarna möjligheter.....	7
Ekonomi	8
Uppdraget upphör	8
Sätter barnets behov i fokus.....	10
Godmanskapet kan bli tydligare.....	13
Regler, rutiner och förväntningar	14
“När vi samarbetar fungerar det jättebra”	16
“Det räcker inte med sunt bondeförnuft”	17
Ansvarsområden	18
Skolhälsan stödjer barnets utveckling.....	21
Våga ställ krav - för barnen och ungdomarna förväntar sig det!.....	22
Lagar.....	24
Lästips	25
Länkar	26
Ord och begrepp.....	27

Isabelle Westerlund, projektledare för Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare och Alka Khanna, projektledare för Svenska Röda Korset, Region Syd.

Trygg start i okänt land

I din hand håller du "Nytt liv i Sverige?" en introduktion till uppdraget som god man för ensamkommande barn.

Introduktionen är framtagen i det utbildningsprojekt som Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare (RFS) och Svenska Röda Korset (SRK) tillsammans genomfört. "Nytt liv i Sverige?" ger information om hur myndigheter och organisationer arbetar med ensamkommande barn.

Vi har även låtit ungdomar själva ge tips på hur godmanskapet kan fungera bra.

Ensamkommande barn i Sverige har rätt till en god man som agerar som både förmyndare och vårdnadshavare. Lagen om god man för ensamkommande barn trädde i kraft 2005 och syftade till att stärka skyddet för ensamkommande barn. För att tillgodose de gode männens behov av kunskap skapade RFS och SRK en utbildning för gode män till ensamkommande barn. Utbildningarna har genomförts i samarbete med ett flertal myndigheter runt om i Sverige. RFS och SRK har anordnat fler än 40 utbildningar

på över 35 platser och fler än 800 gode män har deltagit.

Under utbildningsprojektets tid har vi mött många engagerade gode män och sett att de verkligen behöver och vill ha mer kunskap och stöd.

Genom den genomförda utbildningsserien har vi förhoppningsvis bidragit till att gode män känner sig stärkta i sina uppdrag. Med den här introduktionen vill vi ytterligare konkretisera uppdraget och inspirera till uthållighet, mod och handlingskraft!

Stärkt stöd till gode män

Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare (RFS) och Svenska Röda Korset (SRK) har tillsammans utformat och genomfört en särskild utbildning som vänder sig till gode män för ensamkommande barn. Utbildningen har möjliggjorts med medel från Europiska flyktingfonden och Arvsfonden mellan 2008 och 2010. Utbildningsprojektet påbörjades 2008 och avslutades i juli 2012.

Syftet var att öka kunskapen hos de gode männen och därigenom bidra till ökad rättssäkerhet för ensamkommande barn. För att ge ensamkommande barn samma förutsättningar oavsett i vilken kommun de bor spreds utbildningen till stora delar av landet.

Projektets övergripande mål var att utbilda och förbättra stödet till gode män. Utbildningen var kostnadsfri för de gode männen. Den framtagna utbildningsmodellen bestod av tre timmar långa utbildningspass vid fyra tillfällen med en myndighet eller organisation per tillfälle.

Utbildningsinnehållet såg likadant ut oavsett var i landet de anordnades. På över 35 platser i Sverige presenterades följande innehåll:

1. Överförmyndaren: vem som kan bli god man, vad uppdraget innebär, gränsdragningar, gällande lagstiftning, överförmyndarens roll och tillsynsansvar, arvode

2. Socialtjänsten: socialtjänstens skyldigheter, gällande lagstiftning, boende och den dagliga omsorgen, gränsdragning mellan boende och god man

3. Migrationsverket: mottagandet, asylprocessen, dublinförordningen, avslag och återvändande, den dagsaktuella situationen

4. Svenska Röda Korset: råd och stöd till asylsökande: juridisk rådgivning, social delaktighet, vård, "Restoring Family Links"- efterforskning, rödakorsmeddelande, intyg om fångenskap, familjeåterförening, samhällspåverkan och opinionsbildning

Utbildningsmaterialet skapades i samarbete med myndigheter och organisationer och uppdaterades kontinuerligt under projektets gång utifrån lagändringar och aktuell information från Migrationsverket. Varje utbildningstillfälle utvärderades.

Projektledarna har mött fler än 800 gode män. Många av deltagarna har framfört att de känner sig tryggare och mer kompetenta i sin roll efteråt. Deltagarna anser också att det varit värdefullt att få mer kunskap om rollfördelningen mellan dem och berörda myndigheter. Diskussioner och erfarenhetsutbytet mellan deltagarna har lyfts fram som en uppskattad och lärorik del av utbildningen.

Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare och Svenska Röda Korsets projektledare vill framföra ett stort tack till alla gode män vi har mött under utbildningarna. Det har varit oerhört givande och intressant att få ta del av era erfarenheter och frågor kring uppdraget som god man för ensamkommande barn.

Alka Khanna

Projektledare, Svenska Röda Korset, Region syd

Isabelle Westerlund

Projektledare, Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare

CHECKLISTA UNDER UPPDRAGET

- ansöka om uppehållstillstånd för barnet
- ta tillvara barnets rättigheter
- närvara på möten med Migrationsverket
- närvara på möten med socialtjänsten
- kontakta och närvara på möten med offentligt biträde
- ordna med skolgång
- närvara på möten med skolan
- medverka på utvecklingssamtal i skolan
- närvara på möten med boendet
- ta hänsyn till barnets synpunkter
- tala med boendet gällande sjuk- och tandvård
- se till att barnet får den tillsyn som behövs
- bevaka barnets försörjning och utbildning
- bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter
- ha regelbunden kontakt med barnet, boendet, det offentliga biträdet samt skolan
- ingripa om barnet riskerar att komma till skada
- vid behov anmäla stödåtgärder enligt SoL eller LSS
- medverka i samtal med polis om barnet utsatts för eller utför brott
- ansöka om pass vid uppehållstillstånd
- meddela Skatteverket och överförmyndaren vid uppehållstillstånd
- om barnet vill, söka stöd för efterforskning och familjeåterförening

Med uppdrag att företräda

Överförmyndarna i kommunerna förser varje ensamkommande barn med en god man. Den som utses till god man för ett ensamkommande barn ska uppfylla de allmänna krav som föräldrabalken ställer på en god man. Han eller hon skall alltså vara "rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig".

Ett vanligt uttryck är att man som god man ska vara det nav kring vilket barnets angelägenheter samordnas. Den gode mannen träder in i barnets föräldrars ställe och agerar både som vårdnadshavare och förmyndare. Det betyder att den gode mannen har rätt och skyldighet att bestämma i alla frågor som rör barnets angelägenheter, personliga såväl som ekonomiska och rättsliga. En god man har däremot inte ansvar för den dagliga omvårdnaden och har inte heller någon försörjningsplikt.

Migrationsverket ser till att barnet får ett offentligt biträde, som företräder barnet i asylprocessen. Den gode mannen ska ansöka om uppehållstillstånd för barnet.

Den gode mannen ska närvara på möten med Migrationsverket, socialtjänsten, det offentliga biträdet, skolan och polisen och företräda barnet i dessa sammanhang.

Om barnet behöver sjukvård eller tandvård ska den gode mannen se till att barnets behov tillgodoses. Den gode mannen kan själv boka läkar- eller tandvårdsbesök eller se till att boendepersonal alternativt familjehemmet gör detta. Det ingår inte i den gode mannens uppgifter att följa med till vårdgivaren men den gode mannen ska lämna samtycke i medicinska frågor.

Den gode mannen bör alltid ta hänsyn till barnets synpunkter och önskemål i den mån det är rimligt med tanke på barnets ålder och mognad. Som god man omfattas man inte av någon tystnadsplikt. Man bör däremot självklart vara diskret vad gäller barnets personliga angelägenheter och inte föra vidare sådant som barnet berättar i förtroende eller information som kan skada barnet. Ensamkommande barn har samma

rätt till utbildning som alla andra barn i Sverige. Det är den gode mannens uppgift att bevaka att skolgång och utbildning fungerar på bästa sätt och att närvara vid utvecklingssamtal.

Kommunen ansvarar för att ordna boende för ensamkommande barn. Som god man har man ett avgörande inflytande över var barnet ska bo.

Om barnet utsätts för brott eller begår brott ska den gode mannen se till att barnets talan förs på bästa sätt i rättegångsprocessen.

I de allra flesta fall förutsätts att barnet har det bäst hos sina föräldrar. Den gode mannen ansvarar inte för att efterforska barnets familjemedlemmar men ska medverka till att barnet får kontakt med sina nära anhöriga och verka för en eventuell familjeåterförening.

“Nu för tiden är det inte svårt att få stöd och hjälp åt ensamkommande asylsökande barn. Det finns en större beredskap att ta emot ungdomarna.”

Thomas Norrthon

Text och foto: Karin Engberg

Sverige bra på att ge ungdomarna möjligheter

Thomas Norrthon är god man åt ensamkommande barn och medlem i Västerås godmans- och förvaltarförening. Genom åren har han haft mer än 30 uppdrag för ensamkommande barn. Han berättar med stolthet att det här är barn som genomgående klarar sig bra i det svenska samhället. De integreras lätt och får som regel mer stöd än barn i vanliga flyktingfamiljer. Det är ofta duktiga och ambitiösa barn med en stark drivkraft och målsättning att få en bra utbildning för att hjälpa sitt land och sin familj.

– Jag tycker att alla som har möjlighet, ska ta ett uppdrag för ett ensamkommande barn. Det ger så oerhört mycket tillbaka. Det är fantastiskt att få jobba med de här barnen och se hur mycket man kan hjälpa dem till ett bra liv.

När Thomas Norrthon fick höra att det kom många ensamkommande barn till Västerås tog han kontakt med överförmyndaren. Det var 2005. Han var med på ett informationsmöte och fick snabbt ett uppdrag. Han hade arbetat i industrin i många år och såg det som en möjlighet att få börja arbeta med människor. När överförmyndaren, i kommunen där barnet placerats, förordnat en god man är det den gode mannens roll att informera barnet om vad som händer. Om inte barnet redan har sökt asyl, görs det. Asylprocessen börjar ofta redan de första dagarna i Sverige, innan barnet placerats i sin mottagande kommun.

– När barnet har fått ett boende gäller det att komma igång med skolarbetet, säger Thomas Norrthon. De bär med sig mycket svåra upplevelser. Det är viktigt att de inte bara går och tänker på sin situation som oftast är svår.

Thomas Norrthon beskriver hur mentalt påfrestande det är för barnet med alla myndighetskontakter. De ska träffa socialtjänsten, barnhandläggaren, asylhandläggaren, minst tre olika per-

soner på Migrationsverket, det offentliga biträdet, personalen på boendet, asylhjälsan, integrationsenheten, kommunens utbildningshandläggare och personalen på skolan.

– Alla har synpunkter och alla är nyfikna. Den gode mannen är den trygga punkten, tillägger han.

De flesta får asyl och det blir en positiv utveckling. Situationen lugnar ner sig. Men om det drar ut på tiden startar oron på nytt. När barnen fått uppehållstillstånd i Sverige kommer saknaden efter familjen. När Thomas Norrthon började som god man, var han med om flera fantastiska återföreningar i Sverige, men möjligheten att återförenas med föräldrarna här i Sverige är idag betydligt svårare då det krävs ID-handlingar, som många barn saknar. Har barnen inget speciellt skyddsbehov så kan återföreningen med föräldrarna istället ske i hemlandet.

– Barnet mår som regel bäst av att vara med sina föräldrar, resonerar Thomas Norrthon, även om det är under knappa förhållanden.

Blir asylärendet ett så kallat Dublin-ärende, innebär det att barnet skickas tillbaka till ett land där det först sökt asyl på väg till Sverige. Där finns ofta inget juridiskt ombud som kan hjälpa barnet.

– De uppdragen är jobbiga för mig som god man och jag tycker synd om barnen, eftersom jag vet att de skulle få ett bättre liv om de fick stanna. I värsta fall har de inte ens kontakt med någon förälder, utan barnet kommer att skickas till ett barnhem.

Thomas Norrthon anser att det borde finnas mer utrymme för humanitära omständigheter i tolkningen av lagstiftningen och saknar möjligheten till den bedömning som tidigare i svensk lag kallades för "humanitära skäl" men ersattes med begreppet "synnerligen

ömmande omständigheter".

Han berättar att nästan alla barn mår dåligt när de kommer. De kan inte sova, är oroliga och tror att alla andra runt omkring dem har fått uppehållstillstånd. Ungdomarna grubblar mycket och funderar på vad som händer om de blir utvisade. Barnen känner stark oro för sina föräldrar i den mån de har någon kontakt med dem och många har kämpat i år för att ta sig hit. De kanske har flytt sitt land, jobbat någonstans på vägen, transporterats, några har gripits av polisen i omgångar under resan eller kommer från krig och kanske har familjemedlemmar som skadats eller dödats i hemlandet.

– De här barnen kan få kuratorhjälp, men de får sällan så mycket hjälp som de behöver, säger Thomas Norrthon. Han tror att de skulle må bättre om de erbjöds mer stöd för att bearbeta sina upplevelser.

Fram till beskedet om uppehållstillstånd träffar den gode mannen barnet regelbundet i hemmet och håller kontakt med boendet och skolan. När barnet fått uppehållstillstånd brukar det bli en positiv period med mycket praktiska bestyr för att anpassa barnet till samhället. De behöver bland annat ID-kort, kontokort och studiemedel från CSN. Ungdomarna är ofta i dåligt skick när de anländer och brukar ha stort behov av hälsovård. De kan till exempel ha TBC eller någon annan sjukdom som måste behandlas och de behöver oftast besöka både tandläkare och ögonläkare.

– Men kontakten med skola, socialtjänst och sjukvård fungerar jättebra, anser Thomas Norrthon, som reflekterat över att under hans år som god man har alla blivit mer vana vid att bemöta dessa ungdomar på ett bra sätt.

– Sverige är jättebra på att ge de här ungdomarna möjligheter.

CHECKLISTA EKONOMI

- förvalta barnets egendom
- skapa en förteckning över barnets tillgångar
- ansöka om ekonomisk bistånd
- ansöka om LMA-kort hos Migrationsverket (se s. 27)
- ansöka om bankkort och öppna bankkonto
- fatta beslut vid större köp
- ansöka om studiebidrag
- vid behov ansöka om klädbidrag
- teckna eventuellt hyresavtal

Ekonomi

Den gode mannen ansvarar för barnets ekonomi. Den gode mannen ska inom två månader skapa en förteckning över barnets tillgångar och rapportera det till överförmyndaren. Det är även den gode mannen som ansvarar för att ansöka om dagersättning och klädbidrag från Migrationsverket. Om barnet vill köpa varor eller tjänster som inte kan göras med fickpengar ska den gode mannen ge tillåtelse till detta.

Den gode mannen ska ansöka om studiebidrag för barnets räkning. Om det blir aktuellt med eget boende och hyra av lägenhet före 18-årsdagen, ska den gode mannen hjälpa barnet att teckna hyreskontrakt och öppna bankkonto.

Uppdraget upphör

Uppdraget upphör när:

Barnet fyller 18 år

Den gode mannen behöver inte begära sitt entledigande när barnet fyller 18 år, uppdraget upphör automatiskt. Det är däremot viktigt att den gode mannen informerar barnet om att uppdraget upphör.

Barnets vårdnadshavare kommer till Sverige

Om barnets föräldrar eller någon som trätt i deras ställe kommer till Sverige upphör också den gode mannens uppdrag, förutsatt att vårdnadshavaren inte är förhindrad att utöva vårdnaden, till exempel på grund av sjukdom.

Finns tveksamheter om vårdnads-skapet måste detta utredas innan förordnandet för den gode mannen upphör. För att få klarhet i detta bör den gode mannen ha kontakt med Migrationsverket. Den gode mannen ska meddela överförmyndaren om barnets vårdnadshavare kommer till Sverige.

Barnet får placering i annan kommun

Om barnet får en placering i en annan kommun är det viktigt att den gode mannen meddelar överförmyndaren

om barnets flytt och att uppdraget ska avslutas. Barnets nya vistelsekommun ansvarar för att tillsätta en ny god man.

Barnet får avslag och lämnar Sverige

Om barnet lämnar Sverige upphör uppdraget som god man. Ett barn som lämnar sitt boende kan ibland betraktas som avviken. Uppdraget ska kvarstå om barnet håller sig undan verkställigheten av ett avvisningsbeslut eller troligtvis finns kvar i Sverige.

Det är viktigt att komma ihåg att den gode mannen inte har misslyckats i sitt uppdrag om barnet får avslag. En avvisning innebär ofta stor besvikelse och kan vara känslomässigt svårt för alla som står barnet nära. Uppgiften som god man består i att se till att barnets intressen och rättigheter tillvaratas under vistelsen i Sverige.

Särskilt förordnad vårdnadshavare utses

När ett ensamkommande barn beviljas uppehållstillstånd i Sverige ska en särskilt förordnad vårdnadshavare utses till barnet. Den gode mannen ska avrapportera ärendet till den nya vårdnadshavaren. Den gode mannen bör träffa den särskilt förordnade vårdnadshavaren och överlämna information om barnet och de

särskilda behov som barnet har.

Barnet inte längre har behov av god man

Om barnet har god man på grund av att vårdnadshavaren, till exempel en förälder, är sjuk upphör godmanskapet när vårdnadshavaren tillfrisknat.

Den gode mannen byts ut eller entledigas

Om den gode mannen vill avsluta sitt uppdrag är hon eller han skyldig att kvarstå tills överförmyndaren hittat en ny god man som kan ta över uppdraget. Den gode mannen måste även överlämna tillgångar och informera den nya gode mannen om barnet samt upprätta slutredovisningen för den period uppdraget gällt. Som nytillsatt god man ska man gå igenom redovisningar från den tidigare gode mannen. Det är även viktigt att veta att man som ny god man har en treårig rätt att föra talan i domstol om man anser att den före gode mannen missbrukat sitt uppdrag.

Den gode mannen kan entledigas på grund av olämplighet som missbruk, försummelse, ekonomisk obestånd eller annan orsak som inte gagnat barnet.

CHECKLISTA FÖR AVSLUTAT UPPDRAG

- informera barnet när uppdraget avslutas
- uppdraget upphör automatiskt vid barnets 18-årsdag
- meddela överförmyndaren om barnet flyttar till en annan kommun
- meddela överförmyndaren om barnet lämnar Sverige
- uppdraget upphör om barnet lämnar Sverige
- meddela överförmyndaren om barnet avviker
- avrapportera ärendet till en särskilt förordnad vårdnadshavare

Tid och ersättning

Uppdraget som god man åt ett ensamkommande barn kan vara krävande. Om man som god man har ett heltidsarbete får man räkna med att ibland ta ledigt en hel dag för att åka på möten med Migrationsverket. Den gode mannen kan också behöva ta ledigt för att följa med barnet på utvecklingsamtal och liknande möten i skolan, vissa läkar- och tandläkarbesök. Man får ett arvode, men ersätts inte för förlorad arbetstid. Tidsåtgången varierar mycket mellan uppdragen beroende på barnets behov.

Få kommuner erbjuder gratis utbildning eller ställer krav på utbildning för uppdrag som god man till ensamkommande barn. Örebro är en kommun där alla gode män som får uppdrag åt ensamkommande barn måste ha genomgått en utbildning. På utbildningen informeras man bland annat om vad som ingår i uppdraget och vad man som god man får ersättning för.

Vissa månader lägger en god man ner mer tid på uppdraget och andra månader tar uppdraget mindre tid i anspråk. I samband med asylansökan gör den gode mannen som regel en dagsresa med barnet till Migrationsverket. Överförmyndaren i Örebro ger sedan 2011 en ersättning med ett schablonbelopp per månad, eftersom de anser att det är en fördel att gode männen vet vad de får i ersättning varje månad. En annan fördel är att det tar mycket mindre tid att administrera arvodesräkningarna vilket leder till mer tid för att stödja de gode männen, utveckla verksamheten och säkerställa att arvodet betalas ut i tid. I Örebro får man extra ersättning för heldagsresor i uppdraget. Många kommuner arbetar med att införa schablonersättningar.

Sätter barnets behov i fokus

Text och foto: Karin Engberg

Örebro är en av landets nio ankomstkommuner för ensamkommande asylsökande barn. Här har det sedan starten varit lätt att hitta gode män till uppdragen och överförmyndarkansliet har god beredskap när det gäller att rekrytera, utbilda och förordna gode män till ensamkommande barn.

När ett ensamkommande barn tagit kontakt med de svenska myndigheterna ska överförmyndaren enligt lagen förordna en god man för att "ansvara för barnets personliga förhållanden och sköta dess angelägenheter". Migrationsverket eller socialnämnden i kommunen där barnet vistas kan ansöka om god man. Överförmyndaren kan också själv initiera ett ärende om de får reda på att ett asylsökande barn vistas i kommunen. Den gode mannen ska förordnas så snart det är möjligt. Enligt lagen skall överförmyndaren ge barnet tillfälle att yttra sig om den föreslagna gode mannen "om det kan ske". I Örebro är det rutin att föreslagen god man och barnet träffas för att båda ska ge sitt samtycke.

– Ambitionen är naturligtvis att utse en god man så snabbt som möjligt, men vi anser det viktigt att alla barn ska få ge sitt samtycke till den föreslagna gode man-

nen. Att tillsätta en god man inom 24-timmar är inte ett självändamål. Det måste bli en väl fungerande kontakt, säger Ann-Catrin Svantes Ohlson, kanslichef på överförmyndarkansliet i Örebro.

– En gravid ung flicka kan till exempel ha önskemål om en kvinnlig god man och då föreslår vi en kvinnlig god man, säger Åsa Holm som handlägger barnärenden. Vi tycker att det är viktigt för båda parter att man får "tacka ja" till varandra och uppmanar alltid de gode männen att ta kontakt med barnets boende samma dag för att boka in tid för första träffen.

På överförmyndarkansliet i Örebro arbetar åtta tjänstemän med olika kompetenser och bakgrund. Personalsammansättningen är en medveten strategi. Här finns yrkesverksamma med socionom-, ekonom-, vård-, bank-, pedagog-, rättsvetar- och revisionserfarenhet. Syftet med detta är att kunna förstå olika huvudmäns behov. En av handläggartjänsterna är helt inriktad mot ensamkommande barn och andra barnärenden, men två tjänstemän har barnkompetens för att det alltid ska finnas någon tillgänglig som kan hantera dessa ärenden om ordinarie handläggare är sjuk eller på semester.

Åsa Holm, Ann-Catrin Svantes Ohlson och Camilla Hansén på överförmyndarkansliet i Örebro.

Tjänstemännen ser ingen konflikt i att utöva tillsyn i enskilda ärenden och att utbilda gode män på ett generellt plan.

– Utbildning behövs i alla våra uppdrag på en generell nivå. Men vi får inte hamna i en situation där det kan uppfattas som att vi ger specifika råd i ett enskilt ärende. Vi försöker vara lättillgängliga och det ska alltid finnas någon som kan svara i telefon under telefontiderna. Ofta hänvisar vi vidare till exempelvis Migrationsverket eller socialtjänsten, säger Åsa Holm.

Örebro kommun har verkligen satsat på att ge de gode männen till ensamkommande barn utbildning. Kommunen har byggt upp ett utbildningskoncept inom ramarna för det utbildningsprojekt som Riksförbundet frivilliga samhällsarbetsare (RFS) och Röda Korset drivit mellan 2008 och 2012. Utbildningen sker i studiecirkelform och innehåller fyra utbildningstillfällen med föreläsningar av överförmyndaren, socialtjänsten och Migrationsverket samt Röda Korset. RFS lokalförening Örebro frivilliga samhällsarbetsare är samordnare och arrangör för utbildningarna. Tillsammans har de genomfört två studiecirkelar och planerar en tredje hösten 2012. Avsikten är att

genomföra studiecirkeln årligen, om det finns behov av gode män.

– Vi har fått i gång ett väl fungerande samarbete med Örebro frivilliga samhällsarbetsare och uppmuntrar alla våra gode män att nätverka i föreningen. Eftersom vi som tillsynsmyndighet inte ska gå in och ge råd i specifika situationer, kan det vara värdefullt för de gode männen att ha kontakt med varandra i föreningen säger, Ann-Catrin Svantes Ohlson.

– Vi har utökat utbildningens fyra träffar med ett femte tillfälle för att fånga upp frågor och skapa nätverk. Den femte gången informerar bland annat föreningen Örebro frivilliga samhällsarbetsare om sin verksamhet. Utbildningskonceptet har spridits så att vi även har utbildningar på gång för andra grupper av gode män, berättar Camilla Hansén som är en av de två som i nuläget har inriktningen att handlägga barnärenden.

Örebro kommun har inte svårt att hitta gode män till ensamkommande barn. Just nu har överförmyndaren skjutit upp en utbildning för att de har haft för få uppdrag att tilldela. Det bör inte gå för lång tid mellan utbildningen och erbjudande om ett uppdrag resonerar man. Nu väntar kansliet tills alla som utbildats kan få uppdrag inom rimlig tid.

Överförmyndare:

I varje svensk kommun finns en överförmyndare eller en överförmyndarnämnd som utövar tillsyn över förmyndares, förvaltares och gode mäns förvaltning. Överförmyndaren utses av kommunfullmäktige.

Särskild enhet för rekrytering

Just rekryteringen av gode män till ensamkommande barn har gått över förväntan sedan Örebro blev ankomstkommun. Inom Örebro kommun sköts all rekrytering till lagreglerade uppdrag av en särskild grupp som kallas REMO. REMO står för rekrytering och mobilisering. De arrangerar bland annat särskilda rekryteringskvällar som är öppna för allmänheten, då överförmyndarkansliet, socialtjänsten och LSS-enheten finns representerad. Överförmyndaren har stor nytta av denna lite unika rekryteringsfunktion som gör det möjligt för myndigheten att fokusera mer på själva handläggningen av ärendena. Samverkan ökar också kunskapen om de olika frivilliguppdragen hos de andra förvaltningsarna och gör att det är lättare att tipsa intresserade medborgare om ett uppdrag som passar dem.

Läsläsning på rummet. Foto: Nicklas Thegerström, Scanpix (personen på bilden har inget med texten att göra).

Särskilt förordnad vårdnadshavare

Migrationsverket har på senare år kortat ner handläggningstiderna för asylärenden. Om barnet får permanent uppehållstillstånd eller lämnar landet upphör godmanskapet efter beslut av överförmyndaren. Om barnet är under 18 år när det får uppehållstillstånd har barnet rätt till en särskilt förordnad vårdnadshavare i Sverige. Socialtjänsten har ansvar för rekrytering av särskilt förordnade vårdnadshavare, men flera myndigheter är inblandade. Socialtjänsten utreder vem som är lämplig, tingsrätten förordnar särskilt

förordnad vårdnadshavare och överförmyndaren har tillsyn över förmynderskapet. I vissa fall hinner barnet fylla 18 år innan myndigheterna utsett en särskilt förordnad vårdnadshavare. En del gode män väljer att fortsätta som särskilt förordnade vårdnadshavare för barnet. Det kan uppstå brist på gode män i kommunen om personer som ursprungligen rekryterades och utbildades till gode män, med särskild kompetens för asylprocessen, istället väljer att vara särskilt förordnade

vårdnadshavare. Det är också ett problem att gode män som vill ha nya uppdrag som gode män för ensamkommande barn, och hjälpa dem i asylprocessen, inte kommer loss från sina uppdrag när barnet har fått uppehållstillstånd. Det beror på att processen med att rekrytera och förordna särskilt förordnade vårdnadshavare i nuläget kan ta för lång tid och att den gode mannen måste kvarstå i uppdraget fram till dess.

Godmanskapet kan bli tydligare

Mosa kom till Sverige från Afghanistan som 15-åring. Idag är han snart 18 och bor i egen lägenhet. Under sina två och ett halvt år i Sverige har han flyttat fem gånger och bytt skola två gånger.

Efter ett par veckor i landet fick han en god man. Godmanskapet fungerade väl. Kvinnan som Mosa hade som god man ringde och kom och hälsade på varje vecka. Hon var snäll och hjälpte Mosa med asylansökan, ordnade möten med advokaten och tog hand om ekonomin. Efter tre månader kunde

Mosa börja i skolan. Han fick mycket stöd och information från sin gode man.

– Hon har alltid varit tillgänglig och hört av sig till mig när jag sökt henne, säger han.

När Mosa fick permanent uppehållstillstånd, PUT som det kallas, upphörde godmanskapet och han fick en särskilt förordnad vårdnadshavare.

Mosa har en hel del tankar och idéer om hur godmanskapet skulle kunna bli tydligare.

Så kan godmanskapet bli bättre enligt Mosa:

1. Tydligare uppdrag

Uppdraget som god man och särskild förordnad vårdnadshavare behöver bli tydligare. Vad ska de göra och vad ska de inte göra?

2. Tätare kontakt

Ha kontakt mer än en gång i månaden, gärna varje vecka.

3. Vara tillgänglig

Svara i telefon och ringa tillbaka när barnet vill ha kontakt.

4. Mer lika för alla

Undvik onödig avundsjuka och upplevd orättvisa bland barnen på boendet genom överenskommelser och regler mellan ungdomarna, personalen och de gode männen.

5. Färre uppdrag samtidigt

”Jag vet en god man som har fler än trettio barn.” Vissa gode män har för många uppdrag samtidigt och hinner inte med alla.

”Hon lärde mig om hur man kan leva i Sverige”

Efter cirka en vecka i Sverige fick Sharbat kontakt med sin gode man.

– Vi träffades för första gången hemma hos min faster. Min gode man var jättesnäll. Hon lärde mig så mycket och berättade om hur man kan leva i Sverige. Vid första och andra besöket hemma hos Sharbat fanns en tolk med och även första skoldagen.

– Jag förstod men kunde inte prata. Den första hösten träffade Sharbat sin gode man varje måndag, ibland oftare, för att till exempel gå till tandläkaren eller läkaren. Efter ett halvår kunde de börja tala med varandra utan tolk och då kom beslutet om uppehållstillstånd.

Foto: Patrick Shendell O'Carroll, PhotoAlto

Flickan har ingen koppling till texten.

”Jag undrar varför de som ger uppdrag till gode män inte säger till dem vad de ska göra?”

pojke 17 år

Regler, rutiner och förväntningar

Många barn har större behov av stöd och vägledning än vad godmanskapet inrymmer. Genom att tydligt informera barnet om den gode mannens roll, på vilket sätt och hur ofta kontakterna kommer att ske kan den gode mannen undvika orealistiska förväntningar. Tydliga ramar ger realistiska förväntningar. Om barnet har behov av mer stöd än det du som god man kan ge – undersök behovet och försök att tillgodose det på annat sätt. Du kanske kan ansöka om kontaktperson, uppmuntra barnet att gå med i en förening eller undersöka om barnet behöver professionellt samtalsstöd.

Det uppstår inte alltid en nära relation mellan barnet och den gode mannen men brister i personkemin är inget skäl till att byta god man. Därför är det viktigt att barnet får ge sitt godkännande innan den gode mannen förordnas.

Klädinköp

Det är boendets uppgift att köpa kläder. Som god man kanske du väljer att göra det ändå vid något tillfälle, kanske som en aktivitet tillsammans med barnet när ni ändå träffas. Men klädinköp ingår inte i den gode mannens uppdrag och du får inte arvode för klädinköp i uppdraget som god man.

Det ingår i uppdraget att den gode mannen sätter gränser, vilket inte alltid är populärt. Ganska starka meningsskiljaktigheter kan råda utan att den gode mannen på något sätt missköter sitt uppdrag. Konflikter är inte i sig ett skäl för att byta god man.

Samverka om regler och rutiner

De gode männen behöver känna till vilka regler som gäller på boendet och tillsammans med andra gode män skapa bra rutiner som gör att ”det känns rättvist och lika för alla”. Boendet kan ta upp vissa frågor med de gode männen gemensamt för att skapa rutiner som gör att barnen slipper utsättas för onödigt avunds-sjuka. De gode männen kan till exempel enas om praktiska regler för fickpengar. Boenden för ensamkommande barn är

Julklappar och presenter

Det händer att en god man ger ”sitt barn” julpaket. Gåvor kan väcka starka känslor och avundsjuka bland andra barn på boendet. Det ingår inte i uppdraget att köpa julklappar eller andra presenter till barnet.

hem för vård och boende (HVB) och har särskilda föreskrifter. Boendena har huvudansvaret för att informera gode män om sina rutiner och riktlinjer.

Den gode mannen ska se till att möten och tider bokas till exempel hos asylhälsan, tandläkaren och optikern. Den gode mannen ska avtala med boendepersonalen om vem som kan hjälpa barnet i vardagen med inköp och daglig omsorg. Den gode mannen ska söka information, ha kontakter med myndigheter och samverka med barnets offentliga biträde. Vid behov skriver den gode mannen under ansökningar, söker bidrag och gör överklaganden.

Om någon anser att den gode mannen inte fullgör sitt uppdrag för barnet på ett korrekt sätt bör personen informera överförmyndaren, som är tillsynsmyndighet för gode män. Barn som anser att den gode mannen missköter sitt uppdrag tar upp det med kontaktpersonen på boendet, socialtjänsten eller en annan vuxen. Om till exempel boendepersonalen bekräftar barnets bild av hur den gode mannen brister i eller missköter sitt uppdrag gör personalen en anmälan till överförmyndaren. Då begär överförmyndaren in ett yttrande från den gode mannen. Den gode mannen har rätt att bemöta kritiken, men kan entledigas och ersättas om det finns skäl för det.

Ungdomarna på bilden är inte med i texten. Foto: Nicklas Thegerström, Scanpix

Amir, 16 år, har varit i Sverige i ett år. "Jag känner min gode man. Han är snäll, ringer mig och kommer när jag behöver honom."

Hamid från Afghanistan fyller snart 18 år. "Min gode man är bäst! Jag trivs med henne och vi har en bra relation med varandra. Vi ska träffas i morgon. Ibland går vi ut och äter lunch eller lagar mat tillsammans. Hon kommer på möten i skolan, hon lyssnar på mig och kommer när jag vill träffa henne."

Ali Rehza berättar att han fått byta god man för att den förra inte var bra. "Den nya har jag bara träffat en gång. Den första lyssnade inte på mig och gav inte det stöd jag behövde. Ibland kom hon inte till möten. Jag ringde till socialtjänsten två, tre gånger och klagade och de hjälpte mig."

"Vi vet inte vad en god man ska göra."

Få ensamkommande barn får information om godmanskapet på sitt språk. En pojke fick ett papper där det stod att den gode mannen skulle vara som en mamma eller pappa.

Anette Dehlin Foto: Karin Engberg

Anette Dehlin anser att bra gode män:

1. Vet vad de ska göra
2. Är engagerade
3. Har kontakt med barnet
4. Har kontakt med socialtjänstens utredare
5. Deltar på alla viktiga möten
6. Kommer på besök och har telefonkontakt med barnet
7. Har en relation med ungdomen/ ungdomarna
8. Motiverar mot målen så att barnen integreras och blir självständiga

”När vi samarbetar fungerar det jättebra”

Anette Dehlin är verksamhetsansvarig på Thunbergets HVB-hem för ensamkommande pojkar i Sollentuna. Personalen på boendet samverkar med de gode männen utifrån särskilda rutiner. På ett inskrivningsmöte går de tillsammans igenom vad uppdraget innebär och hur genomförandeplanen ser ut. På mötet deltar pojken själv, den gode mannen och personalen på boendet.

Med utgångspunkt i BBIC-modellen drar de upp riktlinjerna och ser till att de individuella behoven kommer i centrum. För att ringa in vilka delar i vardagen som pojken behöver särskilt stöd och uppmuntran med använder de ADL-metoden. Anette Dehlin anser att de gode männen har en viktig roll i att motivera sina barn mot målen i genomförandeplanen så att de integreras bra och bli självständiga.

– Vi följer SKL:s riktlinjer när vi går igenom vad vi på boendet ska göra och vad den gode mannen ska göra, så att det blir tydligt. Vi vill att de gode männen ska vara aktiva och ha regelbundna kontakter med oss på boendet, socialtjänsten, skolan och skolhälsovården. De ska också se till att barnet har en fungerande budget som vi hjälper pojkarna att följa. Vi bjuder in de gode männen till samverkansmöten, men alla kommer inte, säger Anette Dehlin.

Hon uttrycker besvikelse över dem som inte tar uppdragen på allvar och inte gör det de ska. Några av pojkarnas berättelser bekräftar att de gode människors insatser varierar i kvalitet. För en tid sedan blev en god man entledigad och ersatt. Men det finns också många gode män som är enormt engagerade och har ett fint samarbete med barnet och boendet.

“Det räcker inte med sunt bondförnuft”

BBIC - Barns behov i centrum

Barns behov i centrum (BBIC) är en utredningsmetod som många socialtjänster använder. Metoden används för att utreda, planera och följa upp insatser på ett strukturerat sätt med barnets behov i centrum.

ADL - Allmän daglig livsföring

Allmän daglig livsföring (ADL), alternativt Anpassning i dagligt liv eller aktiviteter i dagligt liv, syftar på de grundläggande aktiviteter som en individ måste behärska för att kunna ha ett självständigt vardagsliv. Begreppet ADL används i vård- och utbildningssammanhang med avseende på människor med olika former av medicinska funktionsnedsättningar. I omsorg och omvårdnad utgår man från aktivitetsområden för att klara de dagliga kraven.

Fuad Ganibegovic är socialsekreterare och projektledare i Sollentuna kommun. Han utreder de ensamkommande asylsökande barnens ärenden och placerar ungdomarna i lämpliga boenden.

– Kvaliteten på de gode männens insatser varierar mycket. Jag tycker att vissa gode män får för många uppdrag samtidigt. Fler än vad de rimligtvis klarar av. Överförmyndarna samordnar inte sina register över uppdragstagare och en och samma gode man kan anlitas flitigt av flera överförmyndare. Det är mycket olyckligt och går ut över barnen, säger Fuad Ganibegovic.

Han anser att de gode männen alltid ska ha tid att vara med på

mötena med socialtjänsten och tror att kvaliteten på insatserna skulle öka om antalet uppdrag per god man begränsades.

– Det är oklart vem som ansvarar för utbildningen av gode män och det är brist på utbildning i flera delar av landet. Det räcker inte med sunt bondförnuft. Många gode män gör ett enormt bra jobb och kan otroligt mycket. Ungdomarna tror att den gode mannen är mycket kompetent och litar på att han eller hon har koll på allt, menar Fuad Ganibegovic. Migrationsverket, socialtjänsten och boendepersonal utgår också ifrån att gode mannen har koll på allt. Men så är inte alltid fallet.

Ansvarsområden

Arbetsförmedlingen

Arbetsförmedlingen har inget ansvar för ensamkommande barn utöver vad som gäller för andra ungdomar under 18 år. Först efter permanent uppehållstillstånd (PUT) kan de skriva in sig på Arbetsförmedlingen. Arbetsförmedlingen kan hjälpa till med validering av utbildningar eller värdera erfarenhet av praktiskt arbete som barnet har med sig från ursprungslandet.

Boendet

De kommuner som tecknat avtal med Migrationsverket tillhandahåller boende antingen i kommunal eller privat regi. Boendet kan vara ett hem för vård och boende eller ett familjehem.

CSN

CSN ansvarar för att bevilja studiestöd. Normalt kan barnet få grundläggande rätt till studiestöd först då Migrationsverket beviljat permanent uppehållstillstånd.

Elevhälsan

Elevhälsans uppdrag är att arbeta förebyggande och hälsofrämjande. Alla elever ska erbjudas hälsobesök i grundskolan och i gymnasieskolan. Skolsköterskorna gör hälsoundersökningar och ger enklare sjukvård och rådgivning. Elevhälsan är kostnadsfri för eleverna.

Landstinget

Landstingets ansvar för ensamkommande barn regleras i lag. Asylsökande barn har rätt till hälso-, tand- och sjukvård på samma villkor som andra barn i det svenska samhället. Landstingen ansvarar för att ge barnen den vård de behöver, såväl den psykiska som den fysiska. Landstingen får ersättning av staten för att ge barnen den vård de behöver. Om barnet fyller 18 år under asylprocessen räknas de som vuxna, vilket innebär att endast tex akutvård och mödravård erbjuds.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen ansvarar för tillsyn av kommunernas mottagande av ensamkommande barn och överförmyndarverksamheten. Länsstyrelsen ansvarar även för att förhandla lokalt och regionalt med kommuner, kommunalförbund och andra berörda aktörer om att ta emot ensamkommande barn och ungdomar.

Migrationsverket

Migrationsverket ansvarar främst för att ta emot och pröva barnets ansökan om asyl. De ska även anvisa barnet till en kommun för boende så snart som möjligt. Migrationsverket anmäler till överförmyndaren när det finns ett barn med behov av god man. Migrationsverket handlägger också frågor som rör ekonomiskt bistånd till barnen och gör i förekommande fall åldersbedömningar. Under asylprocessen är det Migrationsverket som ansvarar för att efterforska barnets

familjemedlemmar. Vid ett eventuellt avslag eller beslut om överförande till annat land enligt dublinförordningen är det också Migrationsverket som ska arbeta med ett återvändande eller överföringen. Se vidare på sidan 24.

Migrationsdomstolen

Avslag på asylansökan eller ansökan om familjeåterförening kan överklagas till Migrationsdomstolen. Observera att Migrationsverkets åldersbedömning inte går att överklaga. Migrationsdomstolens beslut kan överklagas till Migrationsöverdomstolen. För att Migrationsöverdomstolen ska ta upp ärendet krävs prövningstillstånd. Prövningstillstånd beviljas om domstolens avgörande kan ge ledning för hur andra liknande fall ska bedömas eller om det finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Polisen

Polisen arbetar med verkställighet av beslut om utvisning som ska ske med tvång. Om ett barn uttryckligen sagt att det inte tänker återvända till hemlandet överlämnar Migrationsverket verkställigheten av beslutet om utvisning till polisen.

Skatteverket

Skatteverket ansvarar för att utfärda personnummer när barnet får permanent uppehållstillstånd och för barnets folkbokföring.

Skola

Barnet har rätt att gå i skola och detta ska ske skyndsamt efter ankomst till Sverige. Ensamkommande barn har inte skolplikt. Skolan ska erbjuda utbildning som ska vara anpassad utifrån individens behov och förutsättningar.

Socialtjänsten

Socialtjänsten i kommunen där barnet vistas ansvarar för att utreda barnets behov och besluta om lämpligt boende. Den kompetens, erfarenhet och det stöd som krävs för att möta barn i utsatta situationer ska finnas inom kommunernas socialtjänst. Om barnet beviljas uppehållstillstånd ansvarar socialtjänsten för fortsatta insatser under barnets uppväxt samt för barnets integration. Socialnämnden har ett ansvar för att efterforska barnets familjemedlemmar efter att barnet har fått uppehållstillstånd. Socialnämnden ansvarar också för att utse en särskilt förordnad vårdnadshavare åt barnet om han eller hon får uppehållstillstånd.

Överförmyndaren

En överförmyndare ska finnas i varje kommun och är en "garant" för att enskilda personer inte ska lida rättsförluster. Överförmyndarens huvudsakliga uppgift är därför att utöva tillsyn över bland annat de gode männens arbete. Det är barnets vistelseort som avgör vilken överförmyndare som har ansvaret. Det är överförmyndaren som ansvarar för att så fort som möjligt utse en lämplig god man åt barnet.

Röda Korset

Röda Korset är världens största humanitära nätverk. Vi hjälper varje dag människor som drabbas av krig, väpnade konflikter och naturkatastrofer runtom i världen. Vårt mål är att ingen ska lämnas ensam i en katastrof. Med ett unikt mandat som Röda Korset fått av världens länder är vi så gott som alltid först på plats och dessutom alltid kvar när andra åker hem. Röda Korset finns i 188 länder och vi är politiskt och religiöst obundna.

Röda Korset verkar för en human och rättssäker flyktingpolitik och ökad förståelse för människor på flykt, såväl i Sverige som internationellt. Röda Korset försvarar flyktingars och andra migranternas mänskliga rättigheter, särskilt rätten till asyl och rätten att leva med sin familj. Årligen hjälper vi ett par tusen familjer som splittrats i krig och konflikt att hitta varandra och återförenas. Röda Korset ger stöd och råd till migranter i hela Sverige. Vi kan ge stöd i asylprocessen, efterforska försvunna anhöriga, förmedla rödakorsmeddelanden och hjälpa till att återförena familjer som har splittrats på grund av konflikter eller krig. Vi bidrar också till att flyktingar och migranter får stöd i att hitta vägar in i det svenska samhället genom träning i svenska språket och mentorsprogram. För personer som är utsatta för krigs- och tortyrskador har vi behandlingscenter.

Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare

Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare (RFS) är ett medlemsförbund för gode män, särskilt förordnade vårdnadshavare, förvaltare, kontaktpersoner, kontaktfamiljer, stödfamiljer, stödpersoner, lekmanövervakare och besökare på häkten och anstalter. Vi har cirka 90 lokalföreningar runt om i Sverige. Medlemmarna omfattas av en olycksfalls- och krisförsäkring. RFS föreningar ordnar utbildningar, temakvällar och erfarenhetsutbyte med andra gode män. Våra medlemmar har möjlighet att få juridisk rådgivning och stöd av en ombudsman.

Skolhälsan stödjer barnens utveckling

Text: Karin Engberg Foto: Li Fernstedt

– Skolhälsans roll är att stödja barnens utveckling, säger Stefan Kling, samordnande skolhälsovårdsläkare i Malmö stad. Han har ett övergripande ansvar för skolhälsan och ordnar årligen fortbildningar för all skolhälsovårdspersonal där de bland annat går igenom nya riktlinjer för Malmö Stad och nationella riktlinjer från Socialstyrelsen. I hans roll som samordnande skolhälsovårdsläkare ingår även att ta fram en metodhandbok för skolhälsan.

– I år har vi ett särskilt fokus på ojämlikheter i hälsa inom hela Malmö stad, berättar Stefan Kling. Vi diskuterar bland annat vad man kan göra för att förbättra hälsan hos de mest sårbara barnen, till exempel de ensamkommande asylsökande barnen.

Stefan Kling är även praktiserande läkare på en grundskola med särskild inriktning på att ta emot ensamkommande asylsökande barn.

– Jag kommer både i kontakt med nyanlända barn i allmänhet och planerar samtidigt skolhälsovården för alla nyanlända barn i hela Malmö. Varje förvaltning har en egen skolläkare.

Han beskriver hur skolhälsovården fungerar. Det finns elevhälsoteam på alla skolor som består av en psykolog, en skolsköterska och en specialpedagog och att psykologen besöker skolan varje vecka. De har ett nära samarbete med Flyktinghälsan i Malmö dit de kan remittera barnen vid behov. Skolläkaren träffar samtliga nyanlända barn, klarar ut de akuta behoven och ger dem ett vaccinationsprogram. En annan viktig del är skolans ansvar att dokumentera barnens tillstånd.

– Barnen får alltid med sig både pedagogisk och medicinsk dokumentation när de lämnar skolan och går vidare i livet, säger han och förklarar varför det är viktigt att den gode mannen eller någon annan vuxen är med vid hälsoundersökningarna i skolan.

– Det bör finnas en vuxen med för att ta emot och hantera den information som läkaren ger. Undersökningen kan till exempel leda till ganska komplicerade program för vaccination. Den typen av information måste följa med barnet. Det kan röra sig om allt möjligt kroppsligt

eller psykiskt som den gode mannen bör ha vetskap om och som man kanske behöver informera boendet eller barnpsykiatrien om.

Stefan Kling tycker att godmanskapet verkar fungera ”påfallande väl”. Han anser att de gode männen får viktig information av skolhälsan som är betydelsefull för att de ska kunna bevaka barnets rättigheter och intressen.

– De gode männen har framför allt en viktig funktion när det gäller att skapa ett bra samarbete runt barnen, anser han. Speciellt för de barn som har det extra svårt. I början vet man inte vilka de barnen är. Hälsa och inläring hänger ofta ihop, påpekar han. Jag har till exempel varit med om att barnet haft stora kognitiva behov och behov av barnhabilitering.

Att skolan ger struktur på vardagen betyder mycket för de ensamkommande barnen, anser Stefan Kling.

– De behöver en så väl fungerande vardag som möjligt. Den pedagogiska vardagen är oerhört viktig – att man har ett schema och en pedagogisk plan.

Barnombuds- mannen

Barnombudsmannens huvuduppgift är att företräda barns och ungas rättigheter och intressen med utgångspunkt i FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen. Myndigheten ska utbilda och informera om barnkonventionen, men också bevaka hur konventionen efterlevs i samhället.

Våga ställ krav

– för barnen och ungdomarna förväntar sig det!

Text: Fredrik Malmberg Foto: Pawel Flato

Antalet barn som söker asyl i Sverige och som kommer utan någon medföljande vuxen har ökat kraftigt de senaste åren. Barnen har flytt från krig, förföljelse och andra svåra förhållanden. Många av barnen bär med sig svåra upplevelser som de aldrig fått möjlighet att bearbeta. De har också en konstant oro för sina familjemedlemmar som de skilts från och ibland inte vet om de över huvud taget är vid liv. Barnen känner inte någon i Sverige som de kan knyta an till när de anländer. De kan varken tala språket eller orientera sig i den nya och främmande tillvaron. De måste förlita sig på att okända vuxna i ett nytt land har deras bästa för ögonen.

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) gäller alla barn som befinner sig i Sverige. Det innebär att de ensamkommande asylsökande barnen har samma rättigheter som alla andra barn som vistas i Sverige. De här barnen har rätt till att vuxna ger dem skydd, ser till att de får gå i skolan, ordnar så att de får sjukvård och en meningsfull vardag med fritidsaktiviteter.

FN:s barnrättskommitté har kritiserat

Sverige för brister i mottagandet bland annat vad gäller barns rätt till skolgång och tillgång till hälso- och sjukvård. För vissa barn tar det även mycket lång tid, upp emot flera veckor, innan kommunen utser en god man.

Barnrättskommittén har rekommenderat Sverige att säkerställa att alla ensamkommande asylsökande barn får en god man utsedd efter 24 timmar efter att de kommit hit. Det är en rekommendation som jag ställer mig helt bakom. Det är mycket viktigt att barnen har en stabil vuxenvägledning redan från första dagen de har kommit till Sverige. Utifrån barnkonventionen och barnrättskommitténs kritik har Barnombudsmannen under många år uppmärksammat de ensamkommande asylsökande barnens situation.

Jag har mött flera barn och ungdomar som bor i transitboenden och på boenden i anvisningskommuner. Utifrån de här mötena kan jag se att flera barn inte får det psykosociala stöd som de ofta är i behov av eller att de inte får den skolgång de har rätt till. Många lever i transitboenden under en lång tid innan

Glöm inte att ni som gode män har en rätt att ifrågasätta om rättigheterna inte tillgodoses, skriver barnombudsman Fredrik Malmberg.

de får ett långvarigt och stabilt boende under asylprocessen. Den här situationen är både påfrestande och negativ då de först ska anpassa sig till en miljö och ett sammanhang i ett ankomstboende för att sedan bli flyttade till en ny kommun och ett nytt boende och påbörja en ny anpassningsprocess.

Som god man för ett ensamkommande asylsökande barn följer ett stort ansvar. Den gode mannen ska gå in som både förmyndare och vårdnadshavare i stället för barnets föräldrar – dock utan att ha den faktiska vårdnaden eller en försörjningsplikt gentemot barnet. Den gode mannen ersätter alltså i mångt och mycket det som barnets föräldrar normalt skulle ha gjort.

Jag har mött flera ensamkommande barn som uttryckt sina förväntningar på er gode män. De önskar att ni ger dem uppmärksamhet och tid och att ni lyssnar på dem och tar dem på allvar. De vill också ha er hjälp och ert stöd i kontakt med myndigheter, boenden och andra aktörer.

Jag förstår att det här inte är ett helt lätt uppdrag. Därför vill jag nu rikta ett stort tack till alla er gode män som tar på er

detta ansvar! Ni har en nyckelroll i mottagandet av dessa barn och därför är er insats så viktig.

Det är samhället och våra myndigheter som har en skyldighet att tillgodose barnet den omsorg som han eller hon har rätt till. Därför är det viktigt att ni som gode män vågar ställa krav på relevanta aktörer. Exempelvis kan nämnas följande. Socialtjänsten ska utreda barnets situation när de väl är på plats i kommunen och sätta in tillräckliga stöd- och hjälpinsatser när så behövs. Migrationsverket har ett ansvar för att utreda barnets asylskäl på ett korrekt och skyndsamt vis, att barnet får komma till tals i processen och att det finns kompetenta tolkar som talar rätt språk. Kommunens överförmyndare rekryterar er som gode män och ska se till att ni har den utbildning som krävs för att ni ska klara av ert uppdrag på ett så bra sätt som möjligt.

Glöm inte att ni som gode män har rätt att ifrågasätta om dessa rättigheter inte tillgodoses!

Fredrik Malmberg
Barnombudsman

I barnkonventionen finns 41 artiklar som handlar om barnets rättigheter.

1. Definition av "barn"
2. Icke-diskriminering
3. Barnets bästa
4. Genomförande av rättigheterna
5. Föräldrarnas ledning
6. Rätt till liv, överlevnad och utveckling
7. Rätt till namn och nationalitet
8. Rätt att behålla identitet
9. Åtskiljande från föräldrar
10. Familjeåterföreningar
11. Olovligt bortförande
12. Rätt att bli hörd och få sina åsikter beaktade
13. Yttrande- och informationsfrihet
14. Tanke-, samvets- och religionsfrihet
15. Förenings- och församlingsfrihet
16. Rätt till privat- och familjeliv
17. Tillgång till lämplig information
18. Uppfostran och utveckling
19. Skydd mot övergrepp
20. Alternativ omvårdnad
21. Adoption
22. Flyktningbarn
23. Barn med funktionshinder
24. Hälsa- och sjukvård
25. Översyn avseende omhändertagna barn
26. Social trygghet
27. Levnadsstandard
28. Rätt till utbildning
29. Syftet med utbildningen
30. Barn som tillhör minoriteter eller urbefolkningar
31. Vila, fritid och kultur
32. Skydd mot ekonomiskt utnyttjande
33. Skydd mot narkotika
34. Skydd mot sexuellt utnyttjande
35. Förhindrande av handel med barn
36. Skydd mot annat utnyttjande
37. Skydd mot tortyr och dödsstraff
38. Skydd mot väpnade konflikter
39. Rehabilitering
40. Straffprocess och kriminalvård
41. Förhållande till mer långtgående bestämmelser

Lagar

Lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn

Lagen om god man för ensamkommande barn reglerar förhållandet mellan den gode mannen och barnet. Lagen redogör även för när uppdraget upphör.

Utlänningslag (2005:716)

Utlänningslagen reglerar vem som har rätt att stanna i Sverige. Det finns flera olika grunder för att beviljas asyl. Man kan få asyl om man anses vara flykting, alternativt skyddsbehövande eller övrig skyddsbehövande. Alternativt skyddsberövande kan en person som tex riskerar kroppstraff eller tortyr anses vara. Övrigt skyddsbehövande kan tex vara en person som behöver skydd pga yttre eller inre väpnad konflikt. Om Migrationsverket bedömer att ett barn inte är flykting eller skyddsbehövande, prövar man också om det kan finnas skäl att bevilja uppehållstillstånd utifrån synnerligen ömmande omständigheter. Omständigheterna ska vara direkt knutna till individens hälsa, anpassning till Sverige och situationen i

hemlandet. Utlänningslagen reglerar också uppehållstillstånd på grund av anknytning till person bosatt i Sverige.

Dublinförordningen

Dublinförordningen reglerar vilket land som ska ansvara för prövningen av en asylsökande. Förordningen gäller i EU-länderna och i Norge, Island och Schweiz. Migrationsverket tar fingeravtryck på alla asylsökande som är över 14 år gamla. Dessa sänds till databaser för att kontrollera om barnet tidigare sökt asyl i Sverige eller i något annat land som undertecknat Dublinförordningen. Om ett ensamkommande barn har sökt asyl i ett av dessa länder kan barnet skickas tillbaka till det landet. Barnet har inte rätt till ett offentligt biträde om en asylsökande har lämnats in i ett annat av dessa länder.

Föräldrabalk (1949:381)

Denna lag reglerar den gode mannens rättigheter och skyldigheter angående tillsyn, ersättning och redovisning och vem som kan utses till god man. Några riktlinjer

för vilka krav som ställs på en god man för ensamkommande barn är att han eller hon ska kunna tala och skriva svenska obehindrat, ha god insyn i det svenska samhället samt att stor vikt skall fästas vid den gode mannens erfarenhet av barn och unga i utsatta situationer. Den gode mannen ska även ha god kännedom om utlänningsärendens gång under en asylprocess. Detta är viktigt för att den gode mannen ska kunna företräda barnet på bästa sätt och bistå barnets offentliga biträde med relevant information.

FN:s konvention om barnets rättigheter

Utöver de grundläggande idéerna och de mer generella artiklarna om att barn ska få sina grundläggande behov tillgodosedda, synen på barnets bästa och skydd mot till exempel diskriminering och utnyttjande, finns det några artiklar i konventionen som är extra relevanta vid mottagandet av ensamkommande barn i Sverige. Artiklarna 10 och 22 tar upp barnets rätt till familjeåterförening och rätten till ett

humanitärt och lämpligt mottagande som flyktingbarn. Artikel 26 behandlar varje barns rätt till social trygghet.

Barnkonventionen kan laddas ner eller beställas från: www.ud.se
Information-ud@foreign.ministry.se. Hela barnkonventionen finns även på: www.barnombudsmannen.se "Om barnkonventionen"

Var hittar jag lagtexter?

De svenska lagarna finns i Sveriges Rikes lag som är tillgänglig på de flesta av Sveriges bibliotek. De går även lätt att söka fram eller ladda ner på internet. På www.lagen.nu eller www.notisum.se kan man hitta lagar som är relevanta att känna till som god man.

Cirkulär som rör lagar för godmanskapet och ensamkommande barn

Information om lagar och regler för godmanskap och ensamkommande barn finns även i cirkulär. Cirkulär från Sveriges Kommuner och Landsting innehåller riktlinjer

och råd som riktar sig till kommuner och landsting. De två första nedanstående cirkulären sammanfattar vad som gäller för nyanlända ensamkommande barn och det sista cirkuläret tar upp förändringar i godmanskapet. Cirkulären hittar du på Sveriges Kommuner och Landstings hemsida, www.skl.se.

○ Cirkulär 09:67 Ensamkommande barn och ungdomar

○ Cirkulär 2005:58 Ny lag om god man för ensamkommande barn

○ Cirkulär 08:91 Ändringar i föräldrabalken från och med den 1 januari 2009
I detta cirkulär återfinns de senaste ändringarna som gjorts i föräldrabalken angående förmyndarens rättigheter till huvudmannens tillgångar.

Lästips

Tips på information om ensamkommande barn och om att vara god man.

“Ensamkommande barns rätt”

En vägledning för gode män, kommuner med flera
Ingemar Standberg och
Eva von Scheele

“Ensamkommande barn och ungdomar”

En praktisk handbok om flyktingbarn
Kerstin Fällidin

“God man eller förvaltare”

En praktisk handbok
Kerstin Fällidin

“Konventionen om barnets rättigheter”

Thomas Hammarberg
Utrikesdepartementet

Länkar

Svenska Röda Korset, www.redcross.se På Svenska Röda korsets hemsida kan du läsa mer om stöd till ensamkommande barn och unga.

Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare (RFS), www.rfs.se RFS organiserar föreningar för gode män i Sverige. På RFS hemsida hittar du information och nyheter om godmanskapet. I forumet för gode män och förvaltare kan du diskutera sådant som är viktigt för dig i uppdraget.

Migrationsverket, www.migrationsverket.se Här hittar du information om asylprocessen, uppdaterad statistik och Lifos – Migrationsverkets sida för landinformation. Här hittar du också Migrationsverkets sida för gode män till ensamkommande barn.

Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar, www.sweref.org/ Kostnadsfri juridisk rådgivning om frågor som rör asyl, familjeåterförening, svenskt medborgarskap och övrigt som rör den svenska utlänningslagstiftningen.

Rädda Barnen, www.rb.se För information om det arbete som Rädda Barnen gör för ensamkommande asylsökande barn.

Sveriges Kommuner och Landsting, www.skl.se Aktuell information om ensamkommande barn och cirkuläret 07:74 om rekommenderade ersättningsnivåer för gode män.

Regeringen, www.regeringen.se På regeringens hemsida kan du läsa propositionen Stärkt skydd för ensamkommande barn (Prop 2004/05:136), som ligger till grund för Lagen om god man för ensamkommande barn. Den innehåller bland annat konkreta exempel på vad uppdraget innebär.

Unicef - www.unicef.se Unicef har publicerat flera rapporter som berör ensamkommande barn. Dessa finns att ladda ner eller beställa från deras hemsida.

Ord och begrepp

Artikel 21-förfrågan - Begäran om information om en asylsökande hos en myndighet i ett annat EU-land, enligt artikel 21 i Dublinförordningen.

Asyl - Ett uppehållstillstånd som beviljas en utländsk medborgare som är flykting enligt utlänningslagen.

Avviken - Asylsökande som lämnat sitt boende utan att informera Migrationsverket registreras som "avviken".

Avvisning - Avlägsnandebeslut som en person kan få inom tre månader från den dag han eller hon ansökte om uppehållstillstånd. Migrationsverkets avvisningsbeslut får normalt inte verkställas förrän de vunnit laga kraft.

BBIC - Barns behov i centrum är en utredningsmetod som många socialtjänster använder. Metoden används för att utreda, planera och följa upp insatser på ett strukturerat sätt med barnets behov i centrum.

Daktyloskopi/daktning - Upptagning av fingeravtryck. Alla asylsökande över 14 år måste lämna fingeravtryck, "daktas".

Dublinförordningen - En förordning som garanterar att den som söker asyl i någon av EU:s medlemsstater får sin ansökan prövad i någon av dessa stater. En asylsökande ska alltså inte kunna sändas från en medlemsstat till en annan utan att någon anser sig ha ansvar för prövningen.

Eurodac - EU:s databas för utbyte av fingeravtryck från asylsökande. Alla EU-stater samt Norge och Island deltar i detta samarbete.

Eget boende, EBO - Under väntetiden kan en asylsökande välja att ordna boendet på egen hand, till exempel hos släkt eller vänner.

Garant - garanterar någon form av finansiell säkerhet för barnet.

Laga kraft - När det inte längre finns möjlighet att överklaga ett beslut eller en dom – eller om denna möjlighet aldrig har funnits – vinner beslutet eller domen laga kraft, det vill säga får rättskraft och kan verkställas.

LMA - Lagen om mottagande av asylsökande med flera.

LMA-kort - En tillfällig handling med foto som visar att innehavaren är asylsökande i Sverige.

Medborgarskap - Medborgarskap är ett rättsligt bindande förhållande som uppstår mellan en stat och en individ (medborgare) antingen automatiskt vid födelsen eller efter en anmälan eller en ansökan. Det mest påtagliga bevisen på det svenska medborgarskapet är det svenska passet och att man som svensk medborgare har en ovillkorlig rätt att vistas i Sverige.

Migrationsdomstol - Migrationsverkets beslut i utlännings- eller medborgarskapsärenden kan överklagas till migrationsdomstolar. Migrationsdomstolarnas beslut kan överklagas till högsta instans – Migrationsöverdomstolen vid Kammarrätten i Stockholm.

Nöjdförklaring - När en utländsk medborgare accepterar ett negativt beslut. För ensamkommande barn är det den gode mannen som kan göra det.

Offentligt biträde – Offentligt biträde är ett ombud som är utsett av svenska staten och som får betalt för sitt arbete. Det offentliga biträdet ansvarar för att biträda barnet i asylärendet, men det är fortfarande den gode mannen som företräder barnet och som utfärdar fullmakt till biträdet att företräda barnet i asylärendet. I ärenden om familjeåterförening utgår ingen rättshjälp.

Ombud - En person som företräder en sökande. För att ombudet ska få ta del av sekretessbelagda uppgifter eller handlingar i ett ärende hos Migrationsverket krävs det en fullmakt från den sökande. För ensamkommande barn är det den gode mannen som får lämna fullmakt till ett ombud.

Permanent uppehållstillstånd, PUT - En utländsk medborgare som har beviljats ett permanent uppehållstillstånd har tillstånd att bo och arbeta i Sverige under obegränsad tid. Tillståndet gäller så länge utläningen är bosatt i Sverige och det förlängs automatiskt.

Resebidrag - Make eller maka och barn under 18 år till en flykting som fått uppehållstillstånd enligt Genèvekonventionen kan söka bidrag för resa till Sverige. Man kan också få resebidrag för att återvändra.

Rättrådig – Tar hänsyn till vad som är bäst för barnet och vinner inte själv fördelar. Använder sunt förnuft i beslut som berör barnet och agerar utifrån barnets bästa.

Schengenländer - Många av EU:s 27 medlemsländer har anslutit sig till Schengensamarbetet. De deltagande länderna är Belgien, Danmark, Estland, Finland, Frankrike, Grekland, Italien, Lettland, Litauen, Luxemburg, Malta, Nederländerna, Polen, Portugal, Slovakien, Slovenien, Spanien, Sverige, Tjeckien, Tyskland, Ungern och Österrike. Dessutom har Norge, Island och Schweiz – som inte är EU-länder – anslutit sig till Schengensamarbetet.

Särskilt förordnad vårdnadshavare - Om barnet beviljas uppehållstillstånd i Sverige ska socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört väcka talan om, eller anmäla behov av en särskilt förordnad vårdnadshavare hos tingsrätten. Om barnet kort efter beviljat tillstånd ska fylla 18 år kan den gode mannen kvarstå till myndighetsdagen. Den särskilt förordnade vårdnadshavarens arbete är mer inriktat på den dagliga omsorgen och den långsiktiga planeringen för barnets framtid än på de frågor som kan uppkomma i anslutning till barnets ankomst till Sverige och dess första tid här.

Talerätt - Rätten att föra talan inför domstol i en rättslig angelägenhet.

Tillfälligt skydd - EU:s råd kan besluta om att en massflyktingssituation råder. Sverige kan då ge tillfälligt skydd för dessa personer.

Tidsbegränsat uppehållstillstånd (TUT) - Ett uppehållstillstånd som bara gäller för en viss tid.

Utvisning - Avlägsnandebeslut som en person kan få från och med tre månader efter den dag han eller hon ansökte om uppehållstillstånd.

Verkställighetshinder - Om det framkommer något hinder mot att verkställa beslutet kan Migrationsverket ta upp ärendet till ny prövning. Detta kan ske antingen genom att den som fått avslag hävdar att det finns hinder mot återresan eller genom att Migrationsverket tar upp frågan om hinder. Migrationsverkets bedömning av medicinska eller praktiska hinder kan inte överklagas, om det däremot är nya flykting- eller skyddsskäl som åberopas som hinder kan ärendet överklagas till en migrationsdomstol.

"Nytt liv i Sverige?" ger en inblick i uppdraget som god man för ensamkommande barn. Introduktionen innehåller både fakta om myndigheternas ansvar och barns erfarenheter av att ha en god man.

Alla ensamkommande barn har rätt till en god man som bland annat ska bevaka barnets rätt till trygghet, rehabilitering, utbildning och möjlighet att utvecklas.

Introduktionen syftar till att konkretisera uppdraget som god man till ensamkommande barn och att ge tips och inspiration. "Nytt liv i Sverige?" har tagits fram av Riksförbundet frivilliga samhällsarbeters och Svenska Röda Korsets gemensamma utbildningsprojekt 2008-2012 som finansierats av Arvsfonden.

Ett utbildningsprojekt finansierat av
Arvsfonden